

บทบาทและภารกิจของพระสงฆ์ไทยในการดำรงพระพุทธศาสนา และพัฒนาสังคมร่วมสมัย

The Roles and Missions of Thai Sangha in Buddhist and Contemporary Social Dimensions

รณฤทธิ์ วินทะชัย¹, พระครูธรรมธรรณานนท์ กนต์วีโร (ข้างแครงการ)² และ พระครูภาวนาสังวรกิจ วิ.³

Ronnarit Winthachai¹,

Phrakhruthammathorn Anon Kantaveero (Changrangkarn)²

and Phrakhru Bhavavorabundit Vi.³

Received: October 11, 2025

Revised: December 09, 2025

Accepted: February 18, 2026

(Ronnaritwin11@gmail.com and phraanon4@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอสาระสำคัญของบทบาทและภารกิจพระสงฆ์ในฐานะสถาบันสำคัญของพระพุทธศาสนา รวมทั้ง วิเคราะห์บทบาทคณะสงฆ์ไทย โดยพิจารณามิติทางศาสนา การศึกษา สังคมและวัฒนธรรม จากการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลพบว่า พระสงฆ์มีความสำคัญในการดำรงรักษาพระธรรมวินัย การเผยแผ่พระธรรมคำสอนและการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคมไทย การดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและมีส่วนร่วมโดยตรงในการยกระดับคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาการศึกษาและวัฒนธรรมของประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์และดิจิทัล พระสงฆ์ไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ค่านิยมและเทคโนโลยี พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องปรับบทบาทและพัฒนาตนเองให้ทันต่อยุคสมัย

¹ วัดทอง จรรย์สนิทวงศ์ ซอยจรรย์สนิทวงศ์ 46 เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

Wat Thong Charansanitwong, Soi Charansanitwong, 46 Bang Phlat District, Bangkok

^{2,3} ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Psychology, Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya UniversityReceived

การประยุกต์ใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ ขณะเดียวกันก็ยังคงต้องรักษาความมั่นคงในพระธรรมวินัย เพื่อเป็นหลักยึดทางศีลธรรมของสังคม แนวโน้มอนาคตของคณะสงฆ์ไทยจึงอยู่ที่การผสมผสาน “ภูมิปัญญาทางธรรม กับ “นวัตกรรมทางโลก” เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และศรัทธาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา ได้แก่ 1) การยกระดับการศึกษาของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัล 2) การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้คุณธรรม 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ชุมชนและภาครัฐ 4) แนวทางการพัฒนาบทบาทและภารกิจพระสงฆ์ในยุคร่วมสมัย เป็นการดำรงพระศาสนาให้มั่นคงและเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่ความเจริญสุขอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : บทบาทพระสงฆ์, คณะสงฆ์ไทย, พระพุทธศาสนา, สังคมร่วม

Abstract

This article aims to examine and present the essential roles and missions of Buddhist monks as a fundamental institution of Buddhism and to analyze the roles of the Thai Sangha in religious, educational, social, and cultural dimensions. A review of relevant literature and related documents indicates that Buddhist monks play a vital role in preserving the Dhamma and Vinaya, disseminating the Buddha's teachings, and serving as spiritual leaders in Thai society. They contribute significantly to sustaining Buddhism and promoting morality, ethics, education, and cultural development among the people. In the context of globalization and digital transformation, the Thai Sangha faces rapid changes in social values, lifestyles, and technological advancement. Consequently, monks need to adapt their roles and develop competencies appropriate to contemporary society. The effective use of online media and digital technology has become increasingly important, while adherence to the Dhamma and Vinaya remains essential as a moral foundation for society. The future direction of the

Thai Sangha lies in integrating spiritual wisdom with modern innovation in order to strengthen learning, faith, and sustainable social development. The article further proposes four developmental recommendations: 1) enhancing monastic education to meet the demands of the digital age, 2) promoting temples as centers of learning and moral cultivation, 3) strengthening collaborative networks among the Sangha, communities, and government agencies, and (4) developing contemporary roles and missions for monks to sustain Buddhism and contribute to the sustainable well-being of Thai society.

Keywords: Roles of Buddhist Monks, Thai Sangha, Buddhism, Contemporary Society

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 2,500 ปี และนับเป็นสถาบันหลักของประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ให้ถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยมีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งสูงสุด ซึ่ง “พระสงฆ์” ในฐานะหนึ่งในพระรัตนตรัยเป็นเสมือน “สถาบันกลาง” ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงพระธรรมให้เข้ากับชีวิตของพุทธศาสนิกชน เป็นผู้สืบทอดพระธรรมคำสอนและรักษาพระธรรมวินัย มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของพระพุทธศาสนาและต่อสังคมไทยโดยรวม (พระธรรมปิฎก, 2545) การดำรงอยู่ของพระสงฆ์ทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้าได้รับการรักษาและเผยแผ่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ไม่เพียงทำหน้าที่ทางศาสนาเท่านั้น พระสงฆ์ยังเป็นกลไกสำคัญของสังคมไทยในด้านการธำรงวัฒนธรรม จริยธรรมและการศึกษามายาวนาน

บทบาทในอดีตของพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในหลายด้านการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การทำบุญ ฟังพระธรรมเทศนา กิจกรรมต่างที่เชื่อมโยงชีวิตชาวพุทธเข้ากับพระศาสนา ด้านระบบการศึกษาที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ พระสงฆ์

เป็นผู้สอน ทั้งการอ่าน เขียน สอนหลักคุณธรรม จริยธรรม อบรมจิตใจปลูกฝังให้เป็นคนดี ทำให้พระสงฆ์และวัดได้รับความเคารพในฐานะ “ครูของแผ่นดิน” ด้านพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมงานบุญ เทศกาล การปฎิภาหะรือของชุมชน พระสงฆ์และวัดมีส่วนร่วมสืบทอด (พระเทพเวที, 2541)

ขณะเดียวกัน บทบาทพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันถูกเผชิญความท้าทายใหม่ ๆ ในยุคสังคมร่วมสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ในอดีตถูกกาลเวลาของยุคสมัยปรับเปลี่ยนไปจากเดิมในหลายด้าน นั่นคือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี : พระสงฆ์ต้องเผชิญกับความท้าทายที่เกี่ยวกับศรัทธาที่ลดลงในหมู่เยาวชน การเข้าถึงสื่อที่หลากหลาย และค่านิยมทางวัตถุที่เพิ่มขึ้น

2. การลดบทบาททางการศึกษา : รัฐเข้ามามีบทบาทในการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทด้านนี้ลดลง แต่การสอนธรรมะในรูปแบบ ศีลธรรมในโรงเรียนยังคงมีอยู่ โครงการอบรมเยาวชน เช่น บวชภาคฤดูร้อน ค่ายคุณธรรม เป็นต้น

3. ด้านวัฒนธรรมและค่านิยม : กระแสวัฒนธรรมตะวันตกและเทคโนโลยีสื่อสารได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้พระสงฆ์ต้องปรับวิธีการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัยเช่นกัน เช่น การเทศนาเผยแผ่ธรรมะออนไลน์ การจัดกิจกรรมธรรมะร่วมกับภาคีเครือข่ายหรือภาคเอกชนที่มีความสนใจ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566)

จากปัญหาและความท้าทายที่พระสงฆ์ไทยเผชิญในยุคสมัยใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้งในหลาย ๆ ด้านดังที่กล่าวมา ด้านวัฒนธรรมค่านิยม ด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ระบบการศึกษาในสังคมสมัยใหม่ รวมถึง สื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้สังคมการตรวจสอบ การตั้งคำถามและหาข้อเท็จจริง ทำได้ง่ายขึ้น การประพุดิผิดพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองของพระสงฆ์บางรูปทำให้กระทบต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์โดยรวม จึงเกิดคำถามที่ว่า “พระสงฆ์ควรมีบทบาทและภารกิจอย่างไรในยุคสมัยปัจจุบัน” ทั้งในเชิงศาสนาและเชิงสังคม สะท้อนถึงความศรัทธา สะท้อนถึงการมีอยู่ของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ มิได้เป็นเพียงคำถามเชิงศาสนาหรือปรัชญา แต่ยังสะท้อนถึงการทบทวนคุณค่าและความหมายของสถาบันสงฆ์ต่อสังคมในหลายมิติ ทั้งด้านศีลธรรม

จริยธรรม วัฒนธรรมและการพัฒนาสังคมไทย พระสงฆ์และคณะสงฆ์ไทยจำเป็นต้องปรับบทบาทและการกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและการกิจของพระสงฆ์

พระสงฆ์เป็นหนึ่งในสามเสาหลักของศาสนา มีบทบาทในการสืบทอดและเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดำรงตนอยู่ในหลักพระธรรมวินัยเป็นผู้แทนของพระพุทธศาสนา

พระสงฆ์ถือเป็นหนึ่งในไตรสรณคมน์ที่พุทธศาสนิกชนยึดถือเป็นที่พึ่งทางจิตใจ โดยพระสงฆ์มีหน้าที่หลักในการรักษาพระธรรมวินัยและเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติธรรม (พระธรรมปิฎก, 2542) การดำรงอยู่ของพระสงฆ์ทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้าได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปแบบพระไตรปิฎก การปฏิบัติสมณะและวิปัสสนา ตลอดจนการเป็นสัญลักษณ์แห่งการสละทางโลกเพื่อมุ่งสู่ความหลุดพ้น พระสงฆ์ทำหน้าที่สืบทอดพระธรรมวินัย เป็นสาวกผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าและเป็นหลักประกันว่าพระพุทธศาสนาจะไม่สูญหาย (สุชีพ, 2541) ในเชิงพุทธปรัชญา พระสงฆ์ยังสะท้อนอุดมคติของการดำเนินชีวิตที่เน้นความเรียบง่ายและไม่ยึดติดกับวัตถุ เป็นสัญลักษณ์แห่งความสงบและสันติที่สามารถเป็นแบบอย่างแก่พุทธศาสนิกชน

บทบาทพระสงฆ์ตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาพระไตรปิฎกและอรรถกถา

บทบาทของพระสงฆ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาปรากฏอย่างชัดเจนในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ซึ่งสะท้อนสถานะและหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ในฐานะผู้ธำรงพระพุทธศาสนา โดยบทบาทของพระสงฆ์ตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็นบทบาท ได้แก่ การเป็นผู้สืบทอดและธำรงพระธรรมวินัย แสดงถึงบทบาทหลักของพระสงฆ์ในการรักษา อธิบายและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อให้พระศาสดาดำรงอยู่มั่นคงและสืบเนื่องต่อไป การเป็นเพื่อนาบุญของโลก เพราะเป็นผู้ตั้งมั่นในศีลธรรมและการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น การบำเพ็ญบุญต่อพระสงฆ์จึงเป็นบุญกิริยาสูงสุดและเป็นส่วนสำคัญในการค้ำจุนพระศาสนา ผู้ปฏิบัติและเผยแผ่พระธรรมเพื่อเกื้อกูลมหาชน และผู้นำทางศีลธรรมและจิตวิญญาณของสังคม

บทบาทในมุมมองอรรถกถา อรรถกถาอธิบายบทบาทของพระสงฆ์ ได้แก่ ผู้อบรมประชาชน โดยพระสงฆ์ถูกเปรียบเป็น “ประทีปแห่งธรรม” หมายถึง ผู้ให้แสงสว่างทางปัญญาแก่สังคม เป็นผู้นำจิตวิญญาณของโลก ในฐานะ “ธัมมชารกะ” หมายถึง ผู้รักษาพระธรรมผ่านการประพฤติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นเนื่อนาบุญอันยอดเยี่ยม โดยอรรถกถาย้ำว่า พระสงฆ์สมควรแก่การทำบุญ เพราะเป็นผู้บริสุทธิ์จากกิเลสและดำรงอยู่ในธรรม (อรรถกถาทีฆนิกาย)

สรุปความว่า บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาตามคัมภีร์ พระไตรปิฎก และอรรถกถา ล้วนสะท้อนว่า พระสงฆ์เป็นผู้รักษาและสืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้า ผ่านการศึกษา การปฏิบัติและการเผยแผ่ธรรม นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจ เนื่อนาบุญของสังคมและเป็นผู้เกื้อกูลประชาชนให้เข้าถึงความดีและความพ้นทุกข์ บทบาทเหล่านี้ช่วยให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและเป็นประโยชน์ต่อโลกสืบไป

ภารกิจของพระสงฆ์

นอกเหนือจากบทบาทและภารกิจของพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนา ยังมีภารกิจของคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 6 ด้าน เรียกได้ว่าเป็นหน้าที่หรือแสดงให้เห็นถึงบทบาทการบริหารจัดการของคณะสงฆ์และเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน คือ

1. ด้านการปกครอง คือ การบริหารจัดการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมายให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย
2. ด้านศาสนศึกษา คือ ส่งเสริมการศึกษาพระธรรมวินัย การเรียนนักธรรมและบาลี พัฒนาบุคลากรและสนับสนุนการศึกษาพระภิกษุสามเณรในทุกด้าน
3. ด้านศึกษาสงเคราะห์ คือ การให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ส่งเสริมการเรียนรู้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป
4. ด้านเผยแผ่ คือ ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนไปสู่ประชาชน กิจกรรมหรือโครงการธรรมะ การส่งเสริมคุณธรรมในสังคม
5. ด้านสาธารณูปการ คือ การก่อสร้างและบูรณะศาสนสถาน โครงสร้างของวัดและชุมชน สิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือสังคม บรรเทาความเดือนร้อนแก่ประชาชนที่ประสบสาธารณภัย บริจาคช่วยเหลือสังคม ให้สิ่งของที่จำเป็นเด็กยากจน ผู้ด้อยโอกาสและการดูแลสุขภาพสังคมโดยรวม

ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพุทธบริษัท 4

พระสงฆ์ เป็นส่วนสำคัญในพุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกา เป็นกลไกหลักที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ในสังคม แยกออกเป็น 3 หลักการ คือ 1) มีพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางทางธรรมะ 2) พระสงฆ์ให้ธรรมะและความสงบแก่สังคม คฤหัสถ์ให้ปัจจัยสี่แก่พระสงฆ์ ความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับคฤหัสถ์นี้ คือ “ระบบแลกเปลี่ยนคุณธรรมกับวัตรธรรม” (ป.อ.ปยุตโต, 2545) ทำให้เกิดสมดุลของสังคมพุทธ 3) พระสงฆ์เป็นผู้นำจิตวิญญาณของคฤหัสถ์ ส่วนคฤหัสถ์เป็นผู้สนับสนุนวัดและพระศาสนา เป็นระบบสังคมธรรมที่เอื้อให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์ร่วมกันดำรงพระศาสนาและสร้างสังคมคุณธรรม

สรุปได้ว่า การกิจและบทบาทของพระสงฆ์ไทยไม่เพียงจำกัดอยู่ในทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับสังคม ซึ่งล้วนสะท้อนถึงบทบาทการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์และความสัมพันธ์กับการพัฒนาช่วยเหลือชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามภารกิจงาน 6 ด้าน พระสงฆ์ยังมีความเชื่อมโยงกับพุทธบริษัท 4 ในฐานะศูนย์กลางทางธรรมะ เป็นผู้ให้ธรรมะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและการเอื้อเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนต่อกัน ขณะที่คฤหัสถ์ทำหน้าที่สนับสนุนด้วยปัจจัยสี่ เกิดเป็นระบบเกื้อกูลกันระหว่าง “คุณธรรม” และ “วัตรธรรม” ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่มั่นคงและช่วยสร้างสังคมที่มีคุณธรรมร่วมกัน

มิติทางศาสนา : พระสงฆ์ในฐานะผู้ธำรงพระธรรมวินัย

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการรักษา สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการศึกษา ปฏิบัติและเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน ซึ่งทำให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

1. การเผยแผ่พระธรรมคำสอน การเผยแผ่ธรรมคือการนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปถ่ายทอดให้ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติได้จริง ทั้งผ่านการแสดงธรรม การสอน หนังสือ หรือ สื่อสมัยใหม่ ถือเป็นภารกิจหลักในการสืบทอดพระศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2553)

2. รูปแบบการเผยแผ่พระธรรมแบ่งออกเป็นได้หลายส่วน เช่น การเผยแผ่โดย พระสงฆ์ โดยคฤหัสถ์ โดยสื่อเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึง การเผยแผ่ผ่านกิจกรรมวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ เช่น การบวช การทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รูปแบบ เหล่านี้ช่วยให้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มและเป็นวิธีการเผยแผ่ที่เข้ากับยุคสมัยใหม่ (สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566)

3. ความสำคัญของการเผยแผ่พระธรรมคำสอนโดยพระสงฆ์ พระสงฆ์ในฐานะผู้ อารังพระธรรมวินัย หน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ไม่เพียงแต่การปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น ส่วนตน แต่ยังรวมถึงการเป็นผู้อารังรักษาพระธรรมวินัย ทำหน้าที่ศึกษาและรักษาพระธรรม วินัย ปฏิบัติธรรมให้เป็นแบบอย่างและเผยแผ่คำสอนแก่สังคม โดยพระธรรมวินัยประกอบด้วย ธรรม (คำสอนทางสังฆธรรม) และ วินัย (ข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุ) ซึ่งเป็นแกนสำคัญของความ มั่นคงของพระศาสนา หลักความจริงและแนวทางไปสู่ความพ้นทุกข์ (พระธรรมปิฎก, 2545)

สรุปความว่า การรักษาพระธรรมวินัยและการเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา การ ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้พระสงฆ์ดำรงอยู่ ในความเป็นสมณสาธูป เป็นเครื่องธำรงความมั่นคงของพระพุทธศาสนา หากพระสงฆ์เป็น ผู้รักษาพระธรรมวินัยดีแล้ว ธรรมวินัยย่อมคุ้มครอง เช่นเดียวกับการรักษากฎหมาย หากทำ ตามกฎหมายแล้ว ย่อมไม่ทำให้ได้รับความเสียหายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ยังนำมาซึ่ง ความเชื่อมั่นศรัทธากับผู้ที่ได้รับการสั่งสอน (พุทธศาสนิกชน) สมกับเป็นศูนย์รวมแห่ง ศรัทธาเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาว

มิติทางการศึกษา : พระสงฆ์กับการพัฒนาความรู้และคุณธรรมของสังคม

ในอดีตวัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางการเรียนรู้ของสังคมไทย โดยทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ทั้งพุทธธรรมและความรู้พื้นฐาน เช่น การอ่านออกเขียนได้

ก่อนที่จะมีระบบการศึกษาสมัยใหม่เข้ามา พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสืบทอดภูมิปัญญาของชาติ (สุชีพ, 2541) ต่อมา วัดพัฒนาเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมและมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนของรัฐ ทำให้บทบาทด้านการศึกษาของพระสงฆ์ยังคงสำคัญอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยปัจจุบัน (สิริวิญญู สิทธิปรีชา, 2560)

การศึกษาในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) พระปริยัติ คือ การศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ 2) พระปฏิบัติ คือ การฝึกสมณะและวิปัสสนาเพื่อนำธรรมะสู่การดำเนินชีวิต และ 3) พระปฏิเวธ คือ ผลแห่งการปฏิบัติที่นำไปสู่ความหลุดพ้น หรือการบรรลุถึงผลจากการปฏิบัติ

การจัดการศึกษาในวัดและโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีความสำคัญหลายประการ ได้แก่ 1) การธำรงพระศาสนาด้วยการศึกษาและเผยแผ่ต่อไปให้มั่นคง 2) การพัฒนาคุณภาพพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมเป็นที่ศรัทธาของประชาชน 3) การเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนและเยาวชนอย่างทั่วถึงและการสร้างสังคมคุณธรรมโดยการใช้ธรรมะเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจให้มีวินัยและความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังทำหน้าที่เป็น “ครูแห่งศีลธรรม” โดยนำหลักธรรมไปชี้แนะทางให้มีความเข้าใจแก่ประชาชนทั้งในวัด โรงเรียน หน่วยงานและชุมชน ผ่านการเทศนา การอบรมคุณธรรมและกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนการเป็นแบบอย่างแห่งความดีงามด้วยการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ซึ่งถือเป็นการสอนด้วยการกระทำที่มีพลังต่อการพัฒนาจิตใจของผู้คน (พระธรรมปิฎก, 2545) พระสงฆ์ยังเป็นผู้นำทางจิตใจของชุมชน ให้คำปรึกษาในยามที่ประชาชนประสบปัญหา รวมถึง การเผยแผ่ธรรมะเพื่อพัฒนาคุณธรรมของสังคมโดยรวม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565)

สรุปความว่า การจัดการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการธำรงสืบทอดพระพุทธศาสนา การพัฒนาบุคลากร คุณภาพบุคคล คือ พระสงฆ์สามเณร ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นผู้นำจิตใจแห่งศรัทธา การส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาได้รับพัฒนาไปสู่การศึกษา

สมัยใหม่ให้สามารถสื่อสารให้กับคนในทุกสถานะ รวมถึง การเผยแผ่พระศาสนาไปสู่สากลต่างประเทศ การปรับตัวของพระสงฆ์ให้เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ การแข่งขันที่เกิดขึ้นในสื่อออนไลน์ในสภาวะโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะหมายถึงการดำรงตนอยู่ในความเป็นพระสงฆ์ อยู่บนสังคมของคนหลากหลายแตกต่างกัน ให้สอดคล้องทั้งหลักทางพระพุทธศาสนา และหลักปฏิบัติของสังคมโลก

มิติทางสังคมและวัฒนธรรม : พระสงฆ์กับชุมชน

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยอาศัยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและความสามัคคีในหมู่คณะ การสร้างจิตสำนึกแห่งคุณธรรม การส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและพลังทางสังคมที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนา

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและปัญญา มากกว่าการพัฒนาเชิงวัตถุ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2554) พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ช่วยแก้ปัญหาสังคมร่วมกับภาครัฐและประชาสังคม เช่น ปัญหาเสพติด ความยากจนและงานจิตอาสา (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, 2558)

บทบาทสำคัญแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ

1. พัฒนาจิตใจและศีลธรรม ได้แก่ จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมและค่ายพัฒนาจิตใจ
2. ส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรม ได้แก่ ตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม มอบทุน และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565)
3. พัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ รณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์ และการทำงานเชิงสังคม
4. ผู้นำทางสังคมและจิตวิญญาณ ได้แก่ โกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ช่วยเหลือผู้ประสบภัย และทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ (เสถียร, 2539)

ในด้านการดำรงวัฒนธรรม พระสงฆ์ไม่เพียงเป็นผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอนเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางประเพณีไทย เช่น งานบุญ การดูแลศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น เรียกได้ว่า เป็นผู้ธำรงวัฒนธรรมในหลายมิติและจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีส่วนร่วมในหลายกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น การจัดตั้งโรงทาน การดูแลผู้ป่วย การจัดตั้งเป็นศูนย์ช่วยเหลือประชาชน แสดงถึงบทบาททางสังคมของพระสงฆ์ในสถานการณ์วิกฤต พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการสร้างสังคมคุณธรรม รวมไปถึงการเป็นผู้นำในสังคมพุทธวัฒนธรรม พระสงฆ์ทำหน้าที่ผู้นำทางจิตวิญญาณ ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างศาสนา ใช้หลักธรรมสร้างความสามัคคีและเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในสถานการณ์ความขัดแย้ง (พระธรรมปิฎก, 2545) ดังนั้น พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสงบและสมานฉันท์ในสังคมพุทธวัฒนธรรม การใช้หลักเมตตา กรุณาและความเข้าใจในความแตกต่างเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ในสังคมพุทธธรรมอย่างแท้จริง

สรุปความว่า พระสงฆ์มีบทบาทที่หลากหลายต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณธรรมศีลธรรม การศึกษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสันติภาพ การพัฒนาสังคมในมิติพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาคนเป็นสำคัญ การเรียนรู้และปลูกฝังจิตสำนึกในบุคคลหลายระดับ เช่น เยาวชน ชุมชน ภาครัฐ เป็นต้น ในรูปแบบกิจกรรมรวมไปถึงนโยบายทางภาครัฐ หากบุคคลได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรมและปัญญาแล้ว สังคมโดยรวมย่อมพัฒนาไปด้วยอย่างมั่นคงและยั่งยืน

มิตรร่วมสมัย : ความท้าทายและโอกาสของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมและวิถีชีวิตของคนไทย

ประเทศไทยเป็นสังคมที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมอันยาวนาน ซึ่งหล่อหลอมค่านิยมและวิถีชีวิตของคนไทยให้ยึดมั่นในความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพผู้ใหญ่ ยึดมั่นในศาสนาและดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและกระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้ค่านิยมและวิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีปัจจัยที่ส่งผล ดังนี้

1. **กระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมต่างชาติ** การเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกผ่านสื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้คนไทย โดยเฉพาะเยาวชน มีค่านิยมที่เน้นความสะดวกสบาย รวดเร็ว และบริโภคนิยมมากขึ้น (สุนีย์ ราชภัฏ, 2562)

2. **เทคโนโลยีดิจิทัลและโซเชียลมีเดีย** มีส่วนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในทุกด้าน ตั้งแต่การสื่อสาร การศึกษา ไปจนถึงการทำงาน ผู้คนหันมาใช้ชีวิตในโลกออนไลน์มากขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบความสัมพันธ์ของสังคม เช่น จาก “การพบปะพูดคุย” เป็น “การสื่อสารผ่านหน้าจอ” (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566)

3. **การพัฒนาเศรษฐกิจและระบบทุนนิยม** การขยายตัวของเศรษฐกิจและการบริโภค ทำให้ค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนจากการดำรงชีวิตเรียบง่ายตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่การแสวงหาความมั่งคั่งและความสะดวกสบายทางวัตถุ (เกษมศรี ศรีวัฒนากร, 2560)

4. **การศึกษาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม** การเข้าถึงการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้คนไทยมีมุมมองที่เปิดกว้างขึ้นต่อสิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียมทางเพศและการเคารพในความหลากหลาย แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวลดความใกล้ชิดลง (กาญจนา นาคสกุล, 2564)

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิถีชีวิต

1. **ค่านิยมด้านครอบครัว** ปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การพึ่งพากันระหว่างรุ่นลดลง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเปราะบาง

2. **ค่านิยมด้านศาสนาและจิตใจ** ความศรัทธาในศาสนาเริ่มลดลง โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่หันไปสนใจแนวคิดจิตวิญญาณแบบใหม่ เช่น ความเชื่อเรื่องพลังจักรวาล หรือความเชื่อทางโหราศาสตร์ มากกว่าการเข้าวัดฟังธรรม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566)

3. **ค่านิยมด้านการบริโภคและการใช้ชีวิต** คนไทยในปัจจุบันนิยมการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย การท่องเที่ยว อาหาร และการใช้สื่อสังคมเพื่อแสดงฐานะทางสังคม (สุนีย์ ราชภัฏ, 2562)

4. ค่านิยมด้านการทำงานและความสำเร็จ คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างชีวิตและงาน (Work-life balance) และนิยมทำงานอิสระ (Freelance) มากกว่าการทำงานประจำ สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมเกี่ยวกับความมั่นคงในอาชีพ

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิถีชีวิต

1. ด้านบวก ทำให้คนไทยเปิดกว้างทางความคิด ยอมรับความแตกต่างและมีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น เทคโนโลยีช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ
2. ด้านลบ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนลดลง เกิดปัญหาการบริโภคเกินจำเป็น และภาวะหนี้สินครัวเรือน ค่านิยมด้านศีลธรรมลดลง ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม เช่น การทุจริต การใช้ความรุนแรงและการเสื่อมศรัทธาในศาสนา เป็นต้น

ปัญหาภาพลักษณ์และศรัทธาต่อคณะสงฆ์

ในปัจจุบันภาพลักษณ์และศรัทธาของประชาชนต่อคณะสงฆ์เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป จากปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจและพฤติกรรมของพระสงฆ์บางรูปที่ไม่เหมาะสมซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความนับถือในพระพุทธศาสนาโดยรวม

สาเหตุของปัญหาภาพลักษณ์และศรัทธา

1. พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ ปัญหาที่เห็นได้ชัดคือกรณีพระสงฆ์ประพฤติดุศีลพระธรรมวินัย เช่น การชื้อเกี่ยวกับเงินทอง การใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ การยุ่งเกี่ยวกับสตรีหรือกรณีอื้อฉาวในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งล้วนสร้างความเสื่อมศรัทธาในหมู่พุทธศาสนิกชน
2. การบริหารจัดการภายในคณะสงฆ์ ระบบการปกครองสงฆ์ที่ขาดความโปร่งใสหรือการขาดกลไกตรวจสอบภายในที่เข้มแข็ง ทำให้ประชาชนมองว่าคณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการกับพระที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมได้อย่างเด็ดขาด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566)
3. อิทธิพลของสื่อและโซเชียลมีเดีย การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรวดเร็วในโลกออนไลน์ ทำให้ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ทำความดีถูกกลบด้วยข่าวเชิงลบ อีกทั้งยังมีการติดต่อหรือบิดเบือนข้อมูล ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในหมู่ประชาชน (สมพร เทพสิทธา, 2561)
4. ความเปลี่ยนแปลงของค่านิยมทางสังคม คนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งหันไปสนใจแนวคิดทางจิตวิญญาณแบบอื่น เช่น สายความเชื่อแบบอ้อนวอน โหราศาสตร์ หรือแนวคิดตะวันตกมากขึ้น ทำให้ศรัทธาในพระสงฆ์และคำสอนทางพระพุทธศาสนาลดลง

ผลกระทบของปัญหา

1. **ความศรัทธาของประชาชนลดลง** เมื่อประชาชนขาดศรัทธาในพระสงฆ์ ย่อมส่งผลให้ความเชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้าลดลงและเกิดความห่างเหินจากศาสนา
2. **การสืบทอดพระศาสนาลดความเข้มแข็ง** จำนวนผู้บวชเรียนลดลง การศึกษาพระธรรมวินัยไม่แพร่หลาย ทำให้การเผยแผ่ธรรมะในสังคมอ่อนแรงลง
3. **ภาพลักษณ์ของศาสนาในระดับสากลเสื่อมเสีย** เมื่อมีข่าวพระสงฆ์ไทยถูกเผยแพร่ในต่างประเทศในทางลบ ย่อมทำให้ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาไทยเสื่อมเสียในสายตาชาวโลก

แนวทางการพัฒนาบทบาทและภารกิจของพระสงฆ์ไทย

แนวทางการพัฒนาบทบาทและภารกิจของพระสงฆ์ไทยในยุคสมัยปัจจุบันต้องอาศัยทั้งปัญญาและการปรับตัว พระสงฆ์ควรมีความรอบรู้รอบด้านทั้งทางธรรมและทางโลก สามารถกำหนดแนวทาง วางแผน วางเป้าหมาย เข้าใจสถานการณ์ของสังคม การสร้างเครือข่ายระหว่างวัด ชุมชนและหน่วยงานทางสังคม ตลอดจนการเผยแผ่พระธรรมคำสอนผ่านสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ ล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการธำรงไว้ซึ่งความศรัทธาและการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาระบบการศึกษาสงฆ์ให้ตอบโจทย์สังคมร่วมสมัย

การเสริมสร้างศักยภาพพระสงฆ์สามเณรด้านการศึกษาในทุกกระดับ โดยพัฒนาบุคลากรพระสงฆ์ในระดับผู้นำ ให้มีความรู้รอบด้านปรับเปลี่ยนวิธีการคิดวิเคราะห์ สามารถมองระหว่างโลกธรรม กับโลกสังคมาภายนอกอย่างครบถ้วน ปัจจุบันการศึกษาคณะสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทั้งในส่วนของพระปริยัติสามัญและพระปริยัติธรรม แต่ถ้ามองในแง่ของการพัฒนาระบบการศึกษาให้ตอบโจทย์สังคมร่วมสมัย สามารถแบ่งได้เป็นหลายด้านเพื่อประสิทธิภาพของการพัฒนา ดังนี้

1. **การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างด้านความรู้และทักษะสมัยใหม่** ให้พระสงฆ์เข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสาร เผยแผ่และตอบโจทยชี้แจงคำถามสังคมในด้านต่างๆ ได้

2. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแปลและอธิบายพระธรรมให้เข้าใจเข้าถึงง่ายสำหรับคนรุ่นใหม่
3. การจัดอบรมความรู้ทันปัญหาสังคม และการนำธรรมะไปประยุกต์ใช้
4. พัฒนาครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาคณะสงฆ์ เพิ่มทักษะการสอนในรูปแบบการใช้สื่อดิจิทัล
5. การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวกับจิตวิทยา สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี

การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาครัฐในการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์

การมีส่วนร่วมของชุมชน ภาครัฐ และพุทธศาสนิกชน จะช่วยทำให้พระสงฆ์ได้พัฒนาและเข้าใจปัญหาสังคมไทยในส่วนต่างๆ ได้ โดยแบ่งส่วนร่วมได้ดังนี้

1. ส่วนร่วมของชุมชน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในหลายด้าน ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมด้วยการบำรุงรักษาวัด ทั้งด้านการจัดกิจกรรมทางศาสนา การทำบุญเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดทอดผ้าป่า ทอดกฐินเพื่อบำรุงรักษาศาสนสถานภายในวัด การจัดมอบทุนการศึกษาเพิ่มโอกาสทางการศึกษาทั้งพระภิกษุสามเณรและเยาวชนในชุมชน เป็นการช่วยให้พระสงฆ์มีบทบาทในด้านการบำรุงรักษาศาสนวัตถุและพัฒนากำลังคน

2. ส่วนร่วมภาครัฐ ภาครัฐมีหน้าที่กำหนดนโยบายและสนับสนุนการดำเนินงานของคณะสงฆ์ โดยบทบาทของภาครัฐสามารถแบ่งได้เป็นหลายด้าน ดังนี้

- 1) การสนับสนุนด้านนโยบายและกฎหมาย ส่งเสริมและกำกับบทบาทของพระสงฆ์ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม
- 2) การสนับสนุนด้านการศึกษาและพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์
- 3) การส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและสังคม

การพัฒนาบทบาทและภารกิจของพระสงฆ์ไทยในสังคมร่วมสมัย

ยังสามารถสรุปหลักการและการนำไปปรับประยุกต์ใช้ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันได้ในสังคมปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งการพัฒนาทางเทคโนโลยี ปัญหาคุณธรรมในสังคมและความหลากหลายทางความเชื่อ ดังนั้น ภารกิจของคณะสงฆ์ไทยจึงประกอบด้วยหลายมิติที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้แก่

ด้านการศึกษาและเผยแผ่ธรรม

หลักการ : การศึกษาพระธรรมอย่างต่อเนื่องและเผยแผ่ความรู้แก่ประชาชน

การประยุกต์ใช้ : - การจัดการศึกษาพระธรรมผ่านสื่อดิจิทัล

- การแปลและอธิบายพระธรรมให้เข้าใจง่ายสำหรับคนรุ่นใหม่
- การจัดอบรมเยาวชนและผู้สูงอายุเรื่องหลักธรรม
- การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา

ด้านการพัฒนาจิตใจและจริยธรรม

หลักการ : การปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ : - การสอนสมาธิและการทำจิตใจให้สงบ

- การให้คำปรึกษาด้านจิตใจแก่ผู้ที่ประสบปัญหา
- การจัดกิจกรรมการทำจิตใจให้สงบสำหรับคนทำงาน
- การพัฒนาโปรแกรมสุขภาพจิตตามแนวพระพุทธศาสนา

ด้านการสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม

หลักการ : การปฏิบัติเมตตาธรรมและการช่วยเหลือผู้ยากไร้

การประยุกต์ใช้ : - การดำเนินโครงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส

- การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย
- การมอบทุนการศึกษาแก่เยาวชนยากจน
- การดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยในชุมชน

ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

หลักการ : การสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม

การประยุกต์ใช้ : - การสืบทอดพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี

- การอนุรักษ์ศิลปกรรมในวัด
- การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การสนับสนุนการแสดงศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

ด้านสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

หลักการ : ปฏิบัติตามหลักธรรมเรื่องความพอดีและอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ

- การประยุกต์ใช้ :**
- การส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ในชุมชน
 - การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและสิ่งแวดล้อม
 - การลดการใช้พลาสติกและการจัดการขยะ
 - การปลูกป่าและการฟื้นฟูระบบนิเวศ

ด้านสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

หลักการ : การปฏิบัติตามหลักสัปปุริสธรรมและการสร้างความสมัครสมานสามัคคี

- การประยุกต์ใช้ :**
- การเป็นสื่อกลางในการแก้ไขข้อขัดแย้งในชุมชน
 - การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีข้ามเชื้อชาติและศาสนา
 - การสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
 - การให้คำแนะนำแก่ผู้นำชุมชนในการบริหารงาน

การสร้างเครือข่ายพุทธศาสนาเชิงสังคม (Socially Engaged Buddhism)

การสร้างเครือข่ายพุทธศาสนาเชิงสังคมเป็นกลไกสำคัญในการปรับบทบาทของพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่ โดยเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยทั้งบุคคล ชุมชน องค์กร สามารถมีอุดมการณ์เดียวกันและสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้พระธรรมคำสอนสามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มและเป็นพลังของความดีงามในการพัฒนาสังคมไทย ซึ่งมีปัจจัยสำคัญที่สามารถสร้างเครือข่ายพุทธศาสนาเชิงสังคม ประกอบด้วย

1. ความรู้ความสามารถและความเข้าใจในสถานการณ์ปัจจุบัน ของตัวผู้นำ (พระสงฆ์) การตระหนักรู้ต่อสถานการณ์พระพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน ทั้งภายในและภายนอกวัด การปกครองรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชน
2. พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำในกลุ่มพุทธบริษัทจะต้องมีความเข้มแข็งในพระธรรมวินัย สามารถพัฒนาตน พัฒนาจิตใจและปัญญา มีหลักความคิดและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาต่าง ๆ
3. การมีส่วนร่วมที่ดีระหว่าง พุทธบริษัททั้ง 4 ความร่วมมือระหว่างศาสนาและภาครัฐ ภาคเอกชน หรือชุมชน มีเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน มีความเชื่อมั่น ศรัทธาส่งเสริมในกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

บทสรุป

สรุปภาพรวมจากการศึกษาวิเคราะห์บทบาทและภารกิจพระสงฆ์ไทยในแต่ละมิติ เพื่อเสนอแนวทางพัฒนารูปแบบบทบาทคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย สามารถสรุปได้ดังนี้

1. มิติทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ธำรงรักษาพระธรรมวินัยและสืบทอดพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายให้พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดคำสอน โดยตรัสว่า “ธรรมวินัยนี้จักเป็นศาสดาแทนเรา” แสดงถึงความสำคัญที่พระสงฆ์ต้องศึกษาพระธรรมให้เข้าใจลึกซึ้ง ปฏิบัติอย่างถูกต้องและเผยแผ่ต่อไปยังพุทธศาสนิกชน บทบาทนี้ครอบคลุมการบวชเพื่อฝึกตนในศีล สมาธิ ปัญญาและการเป็นแบบอย่างแห่งความสงบดีงาม พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็น “ธรรมทูต” เผยแผ่ธรรมะให้ประชาชนเข้าถึงความจริงของชีวิต เป็นผู้นำจิตวิญญาณและรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาไว้ร่วมกัน

2. มิติทางการศึกษา พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งด้านปริยัติธรรม (การศึกษาในคัมภีร์) และปฏิบัติธรรม (การฝึกฝนจิตใจ) วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนและเป็นแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญา พระสงฆ์จึงเป็นทั้งครูและผู้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสังคม ในยุคปัจจุบันบทบาทนี้ยังคงดำเนินต่อผ่านการสอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดค่ายคุณธรรม โครงการอบรมเยาวชนและการศึกษาทางเลือกในรูปแบบพุทธ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมและการศึกษานอกระบบ

3. มิติทางสังคม ในมิติทางสังคม พระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน พระสงฆ์เป็นผู้ประสานความสามัคคีในชุมชน ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง ให้คำปรึกษาทางศีลธรรมและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในเชิงจิตใจ พระสงฆ์บางรูปยังเป็น “พระนักพัฒนา” ที่ทำงานร่วมกับภาครัฐและเอกชนในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ความยากจน การส่งเสริมจิตอาสา และการสร้างเครือข่ายพุทธศาสนาเชิงสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนตามแนวทางธรรม

4. มิติทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณี พระสงฆ์เป็นผู้ธำรงรักษาและถ่ายทอด วัฒนธรรมไทยซึ่งมีรากฐานจากพุทธศาสนา พระสงฆ์มีบทบาทในพิธีกรรมสำคัญทางสังคม เช่น งานบวช งานศพ พิธีกรรมมงคลและอวมงคลอื่น ๆ ที่ช่วยคงไว้ซึ่งความเชื่อ ความศรัทธาและ เอกลักษณ์ของชาติ วัดยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น งานเทศกาล ประเพณี ท้องถิ่นและการสืบสานศิลปะพื้นบ้าน ทำให้พระสงฆ์เป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และสังคมร่วมสมัย

5. มิติทางจิตวิญญาณ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็น ผู้นำทางจิตใจและแบบอย่างของ การดำเนินชีวิตที่สงบและเรียบง่าย โดยมุ่งเน้นการขัดเกลาตนเองเพื่อบรรลุธรรมและชี้แนะให้ ผู้อื่นดำเนินตามแนวทางแห่งศีล สมาธิ ปัญญา บทบาทนี้สะท้อนถึงคุณค่าภายในของ พระสงฆ์ในฐานะผู้ปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์และเป็นแบบอย่างของ “ชีวิตแห่งความพอเพียง” ที่ เป็นแรงบันดาลใจแก่พุทธศาสนิกชน

6. มิติทางดิจิทัลและโลกสมัยใหม่ ในยุคโลกาภิวัตน์ พระสงฆ์ต้องปรับบทบาท ให้เข้ากับบริบทสังคมดิจิทัล เช่น การใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแผ่ธรรมะ การสื่อสารผ่าน โซเชียลมีเดีย การจัดกิจกรรมออนไลน์ และการร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างสังคม แห่งปัญญา ให้พระสงฆ์กลายเป็น “ธรรมทูตดิจิทัล” ที่เผยแผ่คำสอนให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ อย่างสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยธำรงศาสนาพุทธและพระศาสนาให้มั่นคงในโลกที่เปลี่ยนแปลง

รายการอ้างอิง

กาญจนา นาคสกุล. (2564). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและค่านิยมในสังคมไทยร่วมสมัย*.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เกษมศรี ศรีวัฒนากร. (2560). *ค่านิยมและวิถีชีวิตของคนไทยในยุคทุนนิยม*. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2554). *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรมสถิติแห่งชาติ. (2566). *สำรวจพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของประชากรไทย*

พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ประยุตโต). (2541). *พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- “_____”. (2545). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). *ธรรมะกับการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมบุญ ฐุฑฺฒิกโร. (2558). *พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เลียงเชียง.
- พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (2545). *ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม 11*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- “_____”. (2545). *พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่ม 4*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- “_____”. (2545). *อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต เล่ม 20*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สมพร เทพสิทธา. (2561). ภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในสื่อสังคมออนไลน์กับศรัทธาของประชาชน. *วารสารศาสนาและวัฒนธรรมไทย*, 7(2), 45–60.
- สุนีย์ ราชภัฏ. (2562). อิทธิพลของสื่อดิจิทัลต่อค่านิยมของเยาวชนไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 15(2), 34–48.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564). *รายงานสถานภาพพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. สืบค้น 14 กันยายน 2568, จาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/all-media/book/8009-2564-9.html>
- “_____”. (2565). *รายงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- “_____”. (2565). *รายงานบทบาทวัดกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- “_____”. (2566). *คู่มือพุทธบริษัท 4 กับการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

“_____”. (2566). แนวทางการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

“_____”. (2566). รายงานสถานการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

“_____”. (2566). รายงานสถานการณ์ศาสนาและวัฒนธรรมไทย ปี 2566. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สิริวิชญ์ สิทธิปรีชา. (2560). พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในสังคมไทย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2541). ความเข้าใจเรื่องพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.

เสถียร พันธรั้งษ์. (2539). พระสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.